

12. *Kontsepsiia hromadianskoho vykhovannia v umovakh rozvytku ukrainskoi derzhavnosti (The concept of civic education in the context of the development of Ukrainian statehood)* 2000, Proekt. Hromadianska Osvita, № 21. Dostupno: <<https://osvita.khpg.org/index.php?id=976002302>>. [20 Cherven 2024].
13. *Kontsepsiia natsionalno-patriotichnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy (Concept of national-patriotic education in the education system of Ukraine)* 2022, Zatverdzheno Nakazom Ministerstva osvity Ukrainy vid 6 chervnia 2022. Dostupno: <<https://nus.org.ua/news/mon-zatverdilo-novu-kontsepsiyu-patriotichnogo-vykhovannya/>>. [20 Cherven 2024].
14. *Kontsepsiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity "Nova ukrainska shkola" na period do 2029 roku (Concept of implementation of state policy in the field of general secondary education reform "New Ukrainian School" for the period until 2029)* 2016, Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 hrudnia 2016 r. № 988. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*, № 1, st. 22.
15. *Kontsepsiia rozvytku hromadianskoi osvity v Ukraini (Concept of the development of civic education in Ukraine)* 2022, Skhvaleno rozporiadzhenniam KM Ukrainy vid 3 zhovtnia 2018 r. № 710-r (v redaktsii rozporiadzhennia KMU vid 8 zhovtnia 2022 r. № 893-r). Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>>. [20 Cherven 2024].
16. Korkishko, OH 2004, *Vykhovannia patriotyzmu molodshykh shkolariv u pozaurochnii vykhovnii roboti (Education of patriotism of younger schoolchildren in extracurricular educational work)*. Avtoreferat kandydata nauk, *Skhidnoukr. nats. un-t im. V. Dalia*, Luhansk, 20 s.
17. Okushko, TK 2016, 'Osobystisno-orientovani tekhnolohii patriotichnoho vykhovannia uchnivskoi molodi v hromadskykh obiednanniakh: teoretychni zasady (Personally-oriented technologies of patriotic education of student youth in public associations: theoretical foundations)', *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*, Vyp. 20 (2), c. 68-78.
18. Riabov, SH 2004, 'Osoblyvosti hromadianskoi osvity u formuvanni politychnoi kultury perekhidnoho suspilstva (Peculiarities of civic education in the formation of the political culture of a transitional society)', *Naukovi zapysky NaUKMA*, T. 31: *Politychni nauky*, c. 54-64.
19. Sukhomlynska, O 2005, 'Hromadianske vykhovannia: spadshchyna i suchasnist (Civic education: heritage and modernity)', *Doba istorychnoi ta hromadianskoi osvity: nauково-metodychnyi chasopys*, № 2, c. 3-5.
20. Sukhomlynskyi, VO 1970, *Narodzhenia hromadianyna (The birth of a citizen)*. Vybrani tvory: V 5-ty tomakh, T.3.
21. Fedorenko, OM 2026, 'Natsionalno-patriotychna vykhovanist uchniv zahalnoosvitnikh shkil : psykholohichniy aspekt (National-patriotic upbringing of students of secondary schools: psychological aspect)', *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshechii i zahalnoosvitnii shkolakh*, Vyp. 51 (104), c. 400-409.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.50(7-9)-13

УДК 1: 378.147

ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ПОШУК

IDENTITY OF UKRAINIAN STUDENTS IN THE CONDITIONS OF WAR AND EXISTENTIAL SEARCH

В. В. Заїчко

Актуальність теми дослідження. Війна в Україні значно вплинула на всі аспекти життя, включаючи формування особистісної ідентичності молоді, зокрема студентів. Екстремальні умови, викликані війною, змушують студентів стикатися з екзистенційними кризами, що включають питання самовизначення, автентичності та особистого вибору. Філософські концепції екзистенціалізму, зокрема ідеї Гайдеггера та Сартра, дають можливість глибше осмислити ці процеси та пояснити, як зовнішні обставини, такі як війна, можуть стимулювати трансформацію ідентичності. Це дослідження є надзвичайно важливим у контексті сучасної України, оскільки допомагає зрозуміти вплив війни на майбутнє покоління та його роль у відновленні суспільства.

Постановка проблеми. Існує необхідність філософського осмислення того, як війна в Україні впливає на ідентичність студентів, котрі опиняються в умовах екзистенційної кризи. Війна кардинально змінює життєві реалії, змушуючи студентів переосмислювати свої особисті й колективні ідентичності, ставлячи їх перед вибором між

Urgency of the research. The war in Ukraine has had a profound impact on all aspects of life, particularly on the formation of personal identity among young people, especially students. The extreme conditions brought about by the war have led to existential crises, raising questions of self-determination, authenticity, and personal choice. The philosophical concepts of existentialism, particularly the ideas of Heidegger and Sartre, offer a deeper understanding of these processes and how external circumstances, such as war, can trigger identity transformation. This research is crucial in the context of modern Ukraine, as it aids in comprehending the war's impact on the future generation and its role in societal reconstruction.

Target settings. There is a necessity of philosophical comprehension of how the war in Ukraine affects the identity of students who are living in the conditions of existential crisis. The war radically changes life realities, forcing students to rethink their individual and collective identities, putting them before the choice between adapting to new conditions and

адаптацією до нових умов та збереженням автентичності. Проблема полягає в тому, що в умовах постійної загрози та невизначеності війни студенти стикаються з необхідністю не лише фізичного виживання, але й духовного самовизначення, що призводить до глибокої кризи особистісних цінностей. Це явище потребує дослідження через призму екзистенціальної філософії, зокрема ідей Гайдеггера про “викинутість” і “становлення”, а також концепції свідомого вибору, запропонованої Сартром.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Важливими у контексті нашого дослідження є роботи таких науковців, як В. Андрущенко та Д. Свиріденко, які детально аналізують академічну мобільність та її роль у трансформації вищої освіти в Україні в умовах глобалізації. З іншого боку, дослідження З. Бакум і І. Дирди акцентують на проблемах мовної підготовки іноземних студентів в Україні. Важливий внесок у розуміння філософського аспекту ідентичності роблять М. Гайдеггер та Ж.-П. Сартр, які досліджують поняття автентичності, становлення та вибору в умовах кризи. Сучасні дослідження Б. Бонда та Дж. Найт зосереджуються на впливі інтернаціоналізації на студентську ідентичність, підкреслюючи важливість міжкультурної комунікації та адаптації.

Постановка завдання. Мета статті полягає у дослідженні процесів трансформації ідентичності українських студентів в умовах війни та аналізі їхньої самосвідомості через філософські концепції екзистенціалізму.

Виклад основного матеріалу. Дослідження зосереджується на філософському осмисленні трансформації ідентичності українських студентів під впливом війни. Екзистенційні кризи, викликані війною, змушують студентів переосмислювати свої цінності та самовизначення в умовах невизначеності та загрози. Відповідно до концепцій Гайдеггера, війна стає “кинутістю”, коли студенти змушені діяти в непередбачуваних умовах, що радикально змінюють їхні життєві плани. Це також можна трактувати через ідеї Сартра про свободу вибору і становлення особистості через свідомі рішення, які студенти приймають у кризових ситуаціях. Важливою складовою процесу інтернаціоналізації освіти є мовна підготовка та адаптація іноземних студентів, що підсилює їхню здатність до інтеграції в нові освітні та культурні контексти, як відзначають Бакум і Дирда.

Висновки. Війна суттєво впливає на формування ідентичності українських студентів, спричиняючи екзистенційні кризи та змушуючи їх переосмислювати свої цінності та вибір у складних обставинах. Використання філософських концепцій Гайдеггера та Сартра дозволяє глибше зрозуміти процеси самовизначення в умовах кризи. Водночас, інтернаціоналізація освіти, зокрема через академічну мобільність і мовну підготовку, відіграє важливу роль у подоланні цих викликів, допомагаючи студентам адаптуватися до нових культурних та освітніх середовищ.

Ключові слова: ідентичність, екзистенційна криза, інтернаціоналізація, академічна мобільність, самовизначення.

preserving their authenticity. The problem lies in the fact that in the conditions of constant threat and unrecognizability of the war students face the need not only for physical survival, but also for spiritual self-recognition, which leads to a deep crisis of personal values. This phenomenon needs to be studied through the prism of existential philosophy, particularly Heidegger's ideas about “throwing away” and “becoming”, as well as Sartre's concept of conscious choice.

Actual scientific researches and issues analysis. Important in the context of our research are the works of scientists such as V. Andrushchenko and D. Svyridenko, who analyze in detail academic mobility and its role in the transformation of higher education in Ukraine under conditions of globalization. On the other hand, research by Z. Bakum and I. Dyrda focuses on the problems of language training of international students in Ukraine. An important contribution to the understanding of the philosophical aspect of identity is made by M. Heidegger and J.-P. Sartre, who explore the concepts of authenticity, becoming, and choice in crisis conditions — modern research by B. Bond and J. Knight focus on the impact of internationalization on student identity, emphasizing the importance of intercultural communication and adaptation.

The research objective. The article aims to study the processes of identity transformation of Ukrainian students in the conditions of war and to analyze their self-awareness through the philosophical concepts of existentialism.

The statement of basic materials. The study focuses on the philosophical understanding of the identity transformation of Ukrainian students under the influence of the war. Existential crises caused by war force students to rethink their values and self-definition in the face of uncertainty and threat. According to Heidegger's concepts, war becomes “abandonment” when students are forced to act in unpredictable conditions that radically change their life plans. It can also be interpreted through Sartre's ideas about freedom of choice and personality formation through students' conscious decisions in crises. An important component of the internationalization of education is language preparation and adaptation of international students, which strengthens their ability to integrate into new educational and cultural contexts, as noted by Bakum and Dyrda.

Conclusions. The war significantly impacts the formation of the identity of Ukrainian students, leading to existential crises and compelling them to reconsider their values and choices in challenging circumstances. The use of philosophical concepts from Heidegger and Sartre provides a deeper understanding of the processes of self-determination in crisis conditions. Simultaneously, the internationalization of education, particularly through academic mobility and language training, plays a crucial role in overcoming these challenges. It helps students adapt to new cultural and educational environments, thereby strengthening their ability to integrate and thrive.

Keywords: identity, existential crisis, internationalization, academic mobility, self-determination.

Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження полягає у філософському осмисленні трансформації ідентичності українських студентів в умовах війни, що актуалізує екзистенційні питання буття, свободи та відповідальності. Війна стає кризовим моментом, який провокує глибокий перегляд особистих і колективних ідентичностей, де відбувається пошук сенсу та самовизначення. Цей процес можна розглядати через призму філософії екзистенціалізму, зокрема концепцій автентичності та вибору, що визначають роль людини у формуванні власної ідентичності в екстремальних умовах. Актуальність теми також підкріплюється філософськими підходами до ідентичності, які стверджують, що людська суб'єктивність формується в умовах постійного напруження між зовнішніми факторами та внутрішньою здатністю до саморефлексії. Війна як екстремальний зовнішній чинник загострює цей конфлікт, примушуючи особистість переглядати власні цінності, цілі та сенс існування. Студенти як майбутня інтелектуальна еліта країни особливо чутливо реагують на ці зміни, формуючи нові моделі ідентичності.

З філософської точки зору, концепція ідентичності може бути осмислена крізь поняття “становлення” Гайдеггера та “проекту” Сартра. Студенти, які стикаються з війною, опиняються у ситуації екзистенційної “викинутості”, коли вони вимушені не лише шукати безпеку, але й переосмислювати свою роль у суспільстві. Така ситуація сприяє формуванню автентичної ідентичності, заснованої на свідомому виборі та відповідальності перед собою та іншими. Це дослідження є своєрідною спробою осмислення війни не лише як руйнівної сили, але й як каталізатора внутрішніх змін у людини. Війна змушує студентів стикатися з граничними ситуаціями, що, за Карлом Ясперсом, є необхідними для глибокого філософського пізнання власної сутності. Таким чином, ідентичність в умовах війни розглядається як динамічний процес, у якому суб'єкти не лише адаптуються, але й активно творять себе через рефлексію, вибір і дії.

Постановка проблеми. Постановка проблеми статті полягає у філософському осмисленні трансформації ідентичності українських студентів під впливом війни. У фокусі статті – як екстремальні умови війни стимулюють переосмислення особистісних і колективних ідентичностей. Проблема полягає в тому, що війна викликає екзистенційні кризи, коли студентам доводиться стикатися з питаннями автентичності, самовизначення та вибору в умовах невизначеності. У статті досліджується, як ці питання можуть бути пояснені через філософські концепції екзистенціалізму, зокрема ідеї Гайдеггера та Сартра про “становлення”, “викинутість” та свідомий вибір.

Проблема також полягає у необхідності з'ясування, як війна впливає на процеси саморефлексії та осмислення власної ідентичності молодими людьми. У цьому контексті війна виступає каталізатором змін, які ставлять під сумнів не лише особисті цінності, а й національні та культурні ідентичності студентів. Виникає необхідність осмислення того, як екзистенційний страх та невизначеність формують нові підходи до осмислення ролі особистості в умовах глобальних конфліктів і криз. Крім того, важливо дослідити, як різні зовнішні та внутрішні чинники – освітні, соціальні, політичні – впливають на процес формування ідентичності. Студенти, будучи інтегрованими у глобалізовану систему вищої освіти, стикаються з викликами збереження національної ідентичності, що актуалізує питання міжкультурної комунікації та глобальної солідарності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях академічної мобільності в контексті глобалізації, особлива увага приділяється впливу інтернаціоналізації на освітні процеси в Україні. В. Андрущенко аналізує вищу освіту в пост-Болонському просторі, прогнозуючи її трансформацію в умовах глобальних освітніх процесів [1]. Разом зі Д. Свириденко, він також акцентує увагу на викликах та перспективах розвитку академічної мобільності, що є ключовим чинником інтеграції українських студентів у міжнародну освітню спільноту [2].

У публікаціях З. Бакум та І. Дирди піднімається питання мовної підготовки іноземних студентів в Україні, що є важливим аспектом інтернаціоналізації вищої освіти [3]. Ця проблема також знаходить відображення у працях Т. Довгодько, яка досліджує адаптацію іноземних студентів до освітнього середовища України [7].

Дослідження М. Бойченка [4] та О. Красовської [14] зосереджені на впливі інтернаціоналізації на інноваційні процеси в управлінні вищою освітою та змінах в освітньому середовищі в умовах глобалізації. У цьому контексті важливим є аналіз міжнародних підходів до студентської мобільності, представлених у працях міжнародних дослідників, таких як П. Альтбах та Дж. Найт, які вивчають мотивації та реалії інтернаціоналізації вищої освіти [21].

Філософські аспекти ідентичності в умовах глобальних криз розглядаються у працях М. Гайдеггера [6] та Ж.-П. Сартра [17], де аналізуються екзистенційні питання, що виникають у студентів під час війни та кризи самовизначення. Трансформація ідентичності під впливом таких умов розкривається через поняття автентичності та вибору, що є актуальними в сучасному контексті війни в Україні.

Подальші дослідження в галузі інтернаціоналізації та мобільності студентів фокусуються на ролі міжнародної академічної мобільності та її впливі на освітнє середовище України. С. В. Вербицька

досліджує етапи розвитку міжнародної академічної мобільності та суб'єкти її організації, що є критичним для інтеграції українських студентів у глобальний освітній простір [5]. О. Іщенко розглядає особливості процесу інтернаціоналізації студентського середовища в Україні, акцентуючи увагу на взаємодії між студентами та зовнішніми факторами, такими як культурні відмінності та мовні бар'єри [11].

Крім того, питання мовної освіти та багатомовності, як важливого аспекту інтеграції іноземних студентів, обговорюються у працях С. Ф. Клепка [12] та М. Лаврика [15]. Їхні дослідження підкреслюють складнощі, пов'язані з мовною підготовкою іноземців, що вимагає розробки нових підходів до навчання, а також впровадження спеціалізованих освітніх програм для полегшення процесу адаптації.

Проблематика війни та її вплив на освітнє середовище також стає предметом досліджень останніх років. Аль Гараїбех, Ахмад та Малкаві аналізують наслідки війни між Росією та Україною для освітніх процесів, зокрема для академічної мобільності українських студентів, які змушені були залишити свої домівки [20]. Вивчення цих викликів допомагає зрозуміти, як війна змінює навчальний досвід, зокрема в контексті екзистенційного пошуку ідентичності та нових освітніх стратегій, спрямованих на підтримку студентів в умовах війни.

Постановка завдання. Мета статті полягає у дослідженні процесів трансформації ідентичності українських студентів в умовах війни та аналізі їхньої самосвідомості через філософські концепції екзистенціалізму.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до реалізації мети дослідження, основний матеріал слід почати з розгляду процесів трансформації вищої освіти в умовах глобалізації та інтернаціоналізації. В. Андрущенко у своїй роботі аналізує зміни у вищій освіті після впровадження Болонського процесу, зосереджуючи увагу на викликах і перспективах адаптації освітніх систем до нових умов глобалізованого світу [1]. Автор вказує на те, що реформування освіти в Україні потребує інтеграції інтернаціональних практик та орієнтації на міжнародні стандарти. Цю тему доповнюють дослідження В. Андрущенко і Д. Свириденка, які зосереджуються на академічній мобільності як ключовому чиннику розвитку української вищої освіти. Вони підкреслюють, що інтеграція українських студентів у міжнародний освітній простір має вирішальне значення для подальшого розвитку освіти, зокрема для впровадження інновацій та міжнародних практик [2].

Ще один важливий аспект інтернаціоналізації – мовна підготовка іноземних студентів, що розглядається в роботі З. Бакум і І. Дирди. Автори зазначають, що підготовка іноземців в Україні потребує покращення, оскільки мовні бар'єри часто стають перешкодою для їхньої успішної інтеграції в освітній процес. Це вимагає розробки нових підходів до навчання і запровадження ефективних мовних програм для іноземних студентів [3].

Ми теж раніше досліджували цю тему і вважаємо, що інтеграція іноземних студентів та розвиток академічної мобільності є критично важливими для подальшої модернізації української вищої освіти [25]. Наші дослідження підтвердили, що впровадження міжнародних освітніх стандартів та підвищення якості мовної підготовки для іноземних студентів створює сприятливі умови для їхньої адаптації та підвищує конкурентоспроможність українських університетів на світовому рівні. Ми виявили, що особливу увагу слід приділяти інноваційним підходам у навчанні, що включають розвиток міжкультурної комунікації та інтернаціоналізації освітнього процесу.

Ми також звертаємо увагу на роботу М. Бойченка, який детально аналізує вплив інтернаціоналізації на розвиток інноваційних процесів в управлінні європейською вищою освітою. Автор зазначає, що інтернаціоналізація сприяє впровадженню нових управлінських підходів та підвищує якість освітнього процесу через адаптацію міжнародних стандартів і впровадження інноваційних практик [4]. Це підтверджує важливість міжнародної мобільності для розвитку університетів і створення нових освітніх моделей, що інтегруються у глобальний освітній простір.

Дослідження С. Вербицької також демонструє етапи розвитку міжнародної студентської мобільності та підкреслює роль інституцій, які активно сприяють інтеграції українських студентів у міжнародні освітні програми. Авторка звертає увагу на проблеми, що виникають на етапах організації мобільності, зокрема щодо академічних вимог, культурних і мовних бар'єрів [5]. Її робота підтверджує необхідність удосконалення системи управління мобільністю для забезпечення ефективної інтеграції українських студентів у міжнародні освітні процеси.

З одного боку, інтернаціоналізація вищої освіти відкриває нові можливості для студентів та університетів, підвищуючи рівень академічної мобільності і сприяючи обміну знаннями на міжнародному рівні. Це дає студентам можливість здобувати досвід в іноземних освітніх закладах, збагачуючи їх професійні навички та культурні знання, як зазначає М. Бойченко [4]. Мобільність студентів дозволяє їм взаємодіяти з новими освітніми системами та підходами, що позитивно впливає на їх особистісний і професійний розвиток.

З іншого боку, цей процес стикається з певними викликами, зокрема, з мовними та культурними бар'єрами, які можуть стати перешкодою на шляху інтеграції. Як зазначає С. Вербицька,

питання мовної підготовки, різниця в академічних вимогах та адаптація до нових освітніх стандартів є значними перешкодами, які потрібно враховувати при організації міжнародної студентської мобільності [5].

Інтернаціоналізація освіти не тільки розширює академічні та професійні можливості студентів, але й створює глибший філософський контекст їхньої самосвідомості. У роботі Гайдеггера “Дорогою до мови” розкривається важливість мови як основного засобу вираження буття і розуміння світу. В контексті студентської мобільності це означає, що оволодіння новими мовами не є лише технічним процесом, а глибоким екзистенційним досвідом, який змінює спосіб мислення і самоідентифікації [6]. Мова стає тим середовищем, через яке студенти пізнають не тільки нові культурні контексти, але й себе.

Філософське осмислення мови, представлене в роботі Гайдеггера, також можна застосувати до проблем адаптації іноземних студентів, описаних у дослідженнях З. Бакум і І. Дирди та С. Вербицької [3; 5]. Оволодіння мовою не тільки допомагає подолати культурні та академічні бар’єри, але й сприяє формуванню нової ідентичності через процес взаємодії з іншими культурними та освітніми системами.

В Україні Конституція України [13] як основний закон держави гарантує права громадян на освіту та свободу мовного вибору, що створює правову основу для рівного доступу до освіти як для українських, так і для іноземних студентів. Це підтверджує важливість міжнародної мобільності та інтеграції іноземних студентів в освітній процес, з урахуванням правових гарантій. Нормативно-правові акти, такі як Закон України “Про вищу освіту” [8] та Закон України “Про освіту” [10], забезпечують правове підґрунтя для розвитку вищої освіти в країні та створення сприятливих умов для академічної мобільності. Ці закони регламентують організацію освітнього процесу та формують основи для інтеграції української системи вищої освіти у міжнародний освітній простір. Зокрема, Закон “Про вищу освіту” визначає стандарти та механізми забезпечення якості освіти, які важливі для адаптації до міжнародних стандартів. Закон України “Про забезпечення української мови як державної” [9] підкреслює важливість мови як елементу національної ідентичності та визначає обов’язковість використання української мови в освітніх закладах. Це може сприяти зміцненню національної ідентичності студентів у процесі інтернаціоналізації, водночас забезпечуючи збереження культурної спадщини в умовах глобалізації.

Водночас, у своїй роботі О. Красовська підкреслює, що інтернаціоналізація вищої освіти в умовах глобалізації сприяє інтеграції українських освітніх установ у світовий освітній простір, що є важливим чинником для підвищення конкурентоспроможності українських університетів [14]. Вона вказує на те, що глобалізація відкриває нові можливості для обміну знаннями, досвідом та технологіями, що безпосередньо впливає на підвищення якості освіти та розширення горизонтів для студентів і викладачів.

З іншого боку, М. Лаврик аналізує проблеми, пов’язані з мовною підготовкою іноземних студентів в українських університетах, що залишається значним викликом для процесу інтернаціоналізації. Низький рівень мовної підготовки ускладнює адаптацію іноземних студентів та їхнє залучення до навчального процесу [15]. Автор підкреслює необхідність удосконалення мовної освіти та створення умов для інтеграції студентів до українського академічного середовища.

Ці дослідження показують, що, з одного боку, інтернаціоналізація є ключовим фактором розвитку вищої освіти, а з іншого – потребує усунення бар’єрів, таких як недостатня мовна підготовка, для забезпечення успішної адаптації іноземних студентів в Україні.

Це дає підстави стверджувати, що процес інтернаціоналізації вищої освіти є складним і багатограним явищем, яке включає як нові можливості, так і значні виклики. З одного боку, глобалізація сприяє інтеграції українських університетів у міжнародний освітній простір, підвищуючи їхню конкурентоспроможність та відкриваючи нові горизонти для студентів і викладачів [14]. З іншого боку, існують об’єктивні перешкоди, такі як недостатня мовна підготовка іноземних студентів, що ускладнює їхню адаптацію та ефективну інтеграцію в освітній процес [15].

Найвні міжнародні ініціативи, зокрема Болонський процес, мають значний вплив на розвиток вищої освіти в Україні. Паризьке комюніке 2018 року визначає ключові напрями подальшого розвитку європейського простору вищої освіти, зокрема щодо підтримки мобільності студентів та викладачів, підвищення якості освіти та розширення доступу до міжнародних програм [16]. У рамках цього процесу українські університети прагнуть адаптувати свої освітні програми відповідно до міжнародних стандартів, що сприяє їх інтеграції в глобальну освітню спільноту.

Концепції Жан-Поля Сартра у його праці “Буття і ніщо” акцентують увагу на свободі вибору та відповідальності індивіда за свої дії. Сартр стверджує, що людина завжди опиняється у ситуації, де вона змушена робити вибір, навіть якщо цей вибір полягає в униканні рішення. У контексті інтернаціоналізації вищої освіти, студент стикається з новими викликами, які передбачають екзистенційний вибір: адаптація до нових культурних умов, мовні бар’єри та нові соціальні реалії

стають своєрідними “граничними ситуаціями”, через які проходить формування нової ідентичності [17].

Сартр також розглядає питання “для себе” та “в-собі” буття. У процесі інтернаціоналізації освіти студенти стають “для себе”, оскільки вони мають змогу критично переосмислювати власні цінності і переконання, порівнюючи їх із чужими культурами і світоглядами. Ця рефлексія допомагає особистісному зростанню та формуванню нових ідентичностей.

У процесі міжкультурної взаємодії студенти часто стикаються з питаннями автентичності, що теж є важливою складовою філософії Сартра. Перебуваючи в нових соціальних і культурних умовах, студенти мають можливість визначити для себе, якою є їхня справжня ідентичність та як вона може трансформуватися у процесі навчання за кордоном чи взаємодії з іншими культурами.

Філософські погляди Карла Ясперса, особливо його роздуми про сенс історії, також можуть бути важливими для осмислення процесів інтернаціоналізації та трансформації ідентичності. У своїй праці “Про сенс історії” Ясперс аналізує історію як процес становлення людського духу, де кожна епоха є важливим етапом для людства. Він стверджує, що кризи та зміни, такі як війни та глобальні конфлікти, є ключовими моментами в історії, що стимулюють глибокий екзистенційний пошук і зміни в суспільстві та культурі [19].

У контексті інтернаціоналізації освіти, ці ідеї можуть бути застосовані до аналізу змін, які переживають студенти в процесі адаптації до нових освітніх умов і культурних середовищ. Ясперс підкреслює важливість кризових ситуацій для розвитку нових світоглядних моделей, що можна порівняти з ситуаціями, з якими стикаються студенти під час навчання в іншому культурному контексті. В умовах глобалізації і міжкультурної комунікації саме ці кризи, викликані різницею в мовах, культурах та академічних системах, можуть стати основою для формування нової ідентичності студентів.

Це також підтверджується в сучасних дослідженнях, таких як праця Бонда (2019), який аналізує взаємодію іноземних студентів з мовою, культурою та ідентичністю в процесі їхнього навчання за кордоном. Бонд підкреслює, що мова є важливим засобом не тільки комунікації, але й реалізації ідентичності, коли студенти змушені пристосовуватися до нових культурних і соціальних умов, у яких їхні звичні культурні та мовні моделі можуть бути переглянуті або трансформовані [22]. Це узгоджується з філософськими підходами Ясперса та Сартра до кризи ідентичності та самовизначення в умовах нових викликів.

Дослідження Найт розглядає зміну ландшафту інтернаціоналізації вищої освіти і ставить питання про те, чи ці процеси йдуть на користь чи шкоду освітній системі. Найт вказує на те, що інтернаціоналізація може підвищувати якість освіти, але водночас може створювати нові виклики, пов'язані з нерівністю та доступом до ресурсів [23]. Це відкриває питання про те, наскільки інтернаціоналізація допомагає формуванню ідентичності, зважаючи на неоднорідність культурних і соціальних середовищ.

Крім того, Маргінсон і Ван дер Венде (2006) у своєму дослідженні глобалізації вищої освіти підкреслюють вплив глобалізаційних процесів на структуру і функціонування університетів. Автори аналізують, як глобалізація трансформує освітні практики, роблячи їх більш інтернаціоналізованими, але також створюючи нові проблеми, такі як комерціалізація та нерівний доступ до освіти [24]. Це підкреслює необхідність глибшого осмислення процесів інтернаціоналізації в контексті філософського осмислення ідентичності.

Таким чином, є підстави виділити кілька ключових принципів, що формуються в процесі інтернаціоналізації вищої освіти:

1. Принцип академічної мобільності – створення умов для вільного пересування студентів і викладачів між університетами різних країн для обміну досвідом і знаннями. Як вказують дослідження В Андруценка і Д. Свириденка [2], та Найт [23], мобільність є основним інструментом для підвищення якості освіти та інтеграції в глобальну освітню систему.

2. Принцип міжкультурної комунікації – визнання важливості культурних відмінностей та їхній вплив на формування ідентичності студентів. Дослідження Бонда [22] підкреслює, що оволодіння новою мовою і адаптація до інших культур є важливими аспектами інтеграції в нове освітнє середовище.

3. Принцип рівного доступу до освіти – забезпечення рівних можливостей для всіх студентів, незалежно від їхнього соціального або культурного походження. Цей принцип відзначають Маргінсон і Ван дер Венде [24], звертаючи увагу на виклики глобалізації, які можуть сприяти нерівності в освітньому процесі.

Ці принципи вказують на важливість поєднання філософських підходів до розуміння ідентичності та глобалізаційних процесів, що формують сучасну систему вищої освіти.

Деталізація постановки проблеми статті полягає в глибшому осмисленні впливу екстремальних умов війни на формування ідентичності українських студентів. Війна, як криза, викликає глибокі екзистенційні питання, змушуючи студентів переосмислювати не лише свої

особисті цінності, але й свою роль у соціумі. У таких умовах виникає ситуація, яку Гайдеггер називає “викинутістю” (*Geworfenheit*) – людина опиняється в певному світі без свідомого вибору, і ця ситуація вимушено ставить перед нею екзистенційні питання про сенс буття, вибір та автентичність [6]. Для студентів, які перебувають у кризовому контексті війни, це означає необхідність знаходження себе в умовах хаосу та невизначеності.

Концепція “становлення” в екзистенціалізмі Сартра також є ключовою для розуміння трансформації ідентичності. Сартр стверджує, що людина не має наперед визначеної сутності і формує себе через власні вчинки та вибори. В умовах війни, студенти стикаються з необхідністю робити життєві вибори в контексті загроз та обмежених можливостей. Вибір стає не лише зовнішньою дією, а й визначенням власного “я” в нових умовах, що посилює їхню екзистенційну кризу та змушує переосмислювати автентичність своїх дій [17]. Це не тільки виклик, але й можливість для особистісного зростання та розвитку нових моделей поведінки і мислення.

Війна, таким чином, стає не лише руйнівним, але й трансформаційним чинником для студентів. Цей процес можна пояснити через концепцію “свідомого вибору” Сартра, де кожен акт вибору є актом самовизначення. Студенти, перебуваючи у стані невизначеності, повинні приймати рішення, які мають безпосередній вплив на їхню подальшу долю та ідентичність. Це підкреслює, що війна стимулює процеси рефлексії та переоцінки не лише особистісних, але й колективних ідентичностей, що важливо для майбутнього українського суспільства.

Отже, філософське осмислення трансформації ідентичності через екзистенційні концепції Гайдеггера і Сартра допомагає глибше зрозуміти, як війна впливає на самосвідомість та вибір студентів, і підкреслює важливість переосмислення автентичності в умовах кризи.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. В умовах війни ідентичність студентів переживає екзистенційну кризу, коли питання автентичності, вибору і самовизначення стають невід’ємною частиною їхнього буття. Екстремальні умови не тільки кидають виклик їхньому світогляду, але й відкривають нові горизонти для осмислення себе та світу. Війна стає катализатором процесу становлення, змушуючи кожного студента проходити через глибоку внутрішню трансформацію, де свобода вибору набуває справжнього значення.

Філософія Сартра та Гайдеггера надає інструменти для розуміння цих трансформацій. Студенти, як екзистенційні суб’єкти, опиняються у ситуації “викинутості” (Гайдеггер), де вони змушені приймати рішення у світі, що руйнується і змінюється навколо них. Ці рішення стають актами самовизначення, у яких проявляється їхня свобода, незважаючи на обмеження, накладені зовнішніми обставинами. Свобода, однак, не дається без відповідальності – студенти несуть відповідальність за кожен свій вибір, що визначає їхнє “буття-для-себе” (Сартр).

Таким чином, війна відкриває простір для переосмислення не лише індивідуальної ідентичності, але й колективної. Студенти стають свідками та учасниками створення нових соціальних реальностей, що формуються на тлі зруйнованих старих. Це перетворення є не лише індивідуальним, але й соціокультурним процесом, у якому нова ідентичність постає як результат боротьби між автентичністю та соціальними очікуваннями.

У підсумку, війна не тільки руйнує, але й творить – творить нові ідентичності, нові філософські горизонти, де свобода та вибір стають центральними категоріями існування. Це не лише криза, але й можливість для студента віднайти нову автентичність і переосмислити своє місце у світі, що постійно змінюється.

Перспективи подальших досліджень у рамках філософського осмислення ідентичності українських студентів в умовах війни можуть бути спрямовані на глибше дослідження взаємодії між особистою та колективною ідентичностями. Варто зосередитися на аналізі того, як війна впливає на формування нових соціальних та культурних ідентичностей, що виникають у процесі рефлексії на індивідуальному та колективному рівнях. Також доцільно дослідити вплив освітніх інституцій на підтримку чи трансформацію цих ідентичностей в умовах екстремальних криз. Особливої уваги потребує вплив міжнародної академічної мобільності на процеси самовизначення українських студентів, які навчаються за кордоном під час війни.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко, ВП 2005, ‘Вища освіта у пост-Болонському просторі: спроба прогностичного аналізу’, *Філософія освіти*, № 2, с. 6-19.
2. Андрущенко, ВП & Свириденко ДБ 2016, ‘Академічна мобільність в українському просторі вищої освіти: реалії, виклики та перспективи розвитку’, *Вища освіта України*, № 2, с. 5-11. Доступно: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2016_2_3>. [1 Серпень 2024].
3. Бакум, ЗП & Дирда, ІА 2018, *Проблеми мовної підготовки іноземних студентів в Україні*. Доступно: <<http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/0564/2262/1/%D86.doc>>. [1 Серпень 2024].
4. Бойченко, М 2011, ‘Вплив інтернаціоналізації на розвиток інноваційних процесів в управлінні європейською вищою освітою’, *Порівняльно-педагогічні студії*, № 2 (8). Доступно: <<http://journals.uran.ua/index.php/2306-5532/article/viewFile/18608/16351>>. [1 Серпень 2024].

5. Вербицька, СВ 2009, 'Міжнародна студентська академічна мобільність: етапи розвитку та суб'єкти організації', *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, Вип. 45, с. 20-26.
6. Гайдеггер, М 2007, *Дорогою до мови*, пер. з нім. В. Кам'янця, Львів : *Літопис*, 232 с.
7. Довгодько, Т 2013, 'Адаптація іноземних студентів до освітнього середовища України', *Педагогіка і психологія професійної освіти*, № 2, с. 114-120.
8. Закон України "Про вищу освіту" 2015. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>> [1 Серпень 2024].
9. Закон України "Про забезпечення української мови як державної" 2019. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>> [1 Серпень 2024].
10. Закон України "Про освіту" 2019. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>> [1 Серпень 2024].
11. Іщенко, О 2010, 'Інтернаціоналізація студентського освітнього середовища: особливості протікання процесу в Україні', *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка*, № 2, с. 18-23.
12. Клепко, СФ 2018, 'Багатомовність', *Філософія освіти: навчальний посібник*, за наук. ред. академіка ВП Андрущенко та ін., Київ : *Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова*, с. 317-322.
13. Конституція України 1996, Основний закон. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-vp>> [1 Серпень 2024].
14. Красовська, ОУ 2011, 'Інтернаціоналізація вищої освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору', *Вісник Академії митної служби України*. Сер.: Економіка, № 2, с. 102-109.
15. Лаврик, М 2019, *Проблема мовної підготовки іноземних громадян на підготовчих відділеннях університетів у вітчизняній науковій думці*. Доступно: <http://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/7436/1/Lavryk_Problema%20movnoi.pdf> [1 Серпень 2024].
16. *Паризьке комюніке* 2018, Болонський процес. Доступно: <<https://osvita.kpi.ua/files/downloads/Komunike.doc>>. [1 Серпень 2024].
17. Сартр, Ж-П 2001, *Буття і ніщо: нарис феноменологічної онтології*, пер. з французької Віталій Лях, Петро Тарашук, Київ : *Вид-во Соломії Павличко "Основи"*, 855 с.
18. Степуріна, СО & Дериховська, ВІ 2018, *Тенденції освітньої міграції та її вплив на інституційне середовище в Україні*. Доступно: <http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI_Press/46048/1/ETS_2018_17_Stepurina_Tendentsii.pdf>. [1 Серпень 2024].
19. Ясперс, К 1996, Про сенс історії (фрагменти), пер. А. Гордієнка, *Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями*. Хрестоматія, Київ : *Ваклер*, с. 183-210.
20. Al Gharaibeh, F, Ahmad, I & Malkawi, R 2023, 'Impact of the Russia-Ukraine War on Education and International Students', *Journal of International Women's Studies*, Vol. 25(6), pp. 12-21. Available from: <<https://vc.bridgew.edu/jiws/vol25/iss6/12>>. [01 August 2024].
21. Altbach, PG & Knight, J 2007, 'The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities', *Journal of Studies in International Education*, Vol. 11(3-4), pp. 290-305.
22. Bond, B 2019, 'International Students: Language, Culture and the Performance of Identity', *Teaching in Higher Education*, Vol. 24(5), pp. 649-665.
23. Knight, J 2013, 'The Changing Landscape of Higher Education Internationalisation – For Better or Worse?', *Perspectives: Policy and Practice in Higher Education*, Vol. 17(3), pp. 84-90.
24. Marginson, S & Van der Wende, M 2006, *Globalisation and Higher Education*. OECD Press, 74 p.
25. Zaichko, V 2021, 'Language Policy for International Students in Ukrainian Higher Education Institutions', *Studia Warmińskie*, Vol. 58, pp. 143-159.

References:

1. Andrushchenko, VP 2005 'Vyshcha osvita u post-Bolonскому prostori: sprobа prohnostychnoho analizu (Higher education in the post-Bologna area: an attempt at prognostic analysis)', *Filosofia osvity*, № 2, с. 6-19.
2. Andrushchenko, VP & Svyrydenko, DB 2016, 'Akademichna mobilnist v ukrainskomu prostori vyshchoi osvity: realii, vyklyky ta perspektyvy rozvytku (Academic mobility in the Ukrainian space of higher education: realities, challenges and prospects for development)', *Vyshcha osvita Ukrainy*, № 2, с. 5-11, Dostupno: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2016_2_3>. [1 Serpen 2024].
3. Bakum, ZP & Dyrda, IA 2018, *Problemy movnoi pidhotovky inozemnykh studentiv v Ukraini (Problems of language training of foreign students in Ukraine)*. Dostupno: <<http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/0564/2262/1/%D86.doc>>. [1 Serpen 2024].
4. Boichenko, M 2011, 'Vplyv internatsionalizatsii na rozvytok innovatsiinykh protsesiv v upravlinni yevropeiskoiu vyshchoiu osvitoiu (The impact of internationalization on the development of innovative processes in the management of European higher education)', *Porivniialno-pedahohichni studii*, № 2 (8). Dostupno: <<http://journals.uran.ua/index.php/2306-5532/article/viewFile/18608/16351>>. [1 Serpen 2024].
5. Verbytska, SV 2009 'Mizhnarodna studentska akademichna mobilnist: etapy rozvytku ta subiekty orhanizatsii (International student academic mobility: stages of development and subjects of the organization)', *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka*, Vyp. 45, S. 20-26.
6. Haidegger, M 2007, *Dorohoiiu do movy (Road to language)*, per. z nim. V. Kamiantsia, Lviv : *Litopys*, 232 s.
7. Dovhodko, T 2013, 'Adaptatsiia inozemnykh studentiv do osvitnoho seredovyschcha Ukrainy (Adaptation of foreign students to the educational environment of Ukraine)', *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity*, № 2, с. 114-120.
8. *Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" (Law of Ukraine "On Higher Education")* 2015. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>>. [1 Serpen 2024].

9. *Zakon Ukrainy "Pro zabezpechennia ukraïnskoi movy yak derzhavnoi" (The Law of Ukraine "On Ensuring the Ukrainian Language as the State Language")* 2019. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>>. [1 Serpen 2024].
10. *Zakon Ukrainy "Pro osvitu" (Law of Ukraine "On Education")* 2019. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>>. [1 Serpen 2024].
11. Ishchenko, O 2010, 'Internatsionalizatsiia studentskoho osvitnoho seredovyschcha: osoblyvosti protikannia protsesu v Ukraini (Internationalization of the student educational environment: peculiarities of the process in Ukraine)', *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy "Kyivskiy politekhnichnyi instytut". Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika*, № 2, s. 18-23.
12. Klepko, SF 2018, 'Bahatomovnist (Multilingualism)', *Filosofiia osvity: navchalnyi posibnyk*, za nauk. red. akademika VP Andrushchenka ta in., Kyiv : *Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova*, s. 317-322.
13. *Konstytutsiia Ukrainy (Constitution of Ukraine)* 1996. Osnovnyi zakon. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-vr>>. [1 Serpen 2024].
14. Krasovska, OIu 2011, 'Internatsionalizatsiia vyshchoi osvity v umovakh hlobalizatsii svitovoho osvitnoho prostoru (Internationalization of higher education in the conditions of globalization of the world educational space)', *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy*. Ser.: *Ekonomika*, № 2, s. 102-109.
15. Lavryk, M 2019, *Problema movnoi pidhotovky inozemnykh hromadian na pidhotovchykh viddilenniakh universytetiv u vitchyzniani naukovii dumtsi (The problem of language training of foreign citizens at preparatory departments of universities in the domestic scientific opinion)*. Dostupno: <http://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/7436/1/Lavryk_Problema%20movnoi.pdf>. [1 Serpen 2024].
16. *Paryzke komiunike (Paris Communiqué)* 2018, Bolonskyi protses. Dostupno: <<https://osvita.kpi.ua/files/downloads/Komunike.doc>>. [1 Serpen 2024].
17. Sartre, Zh-P 2001, 'Buttia i nishcho: narys fenomenolohichnoi ontolohii (Being and Nothingness: An Essay on Phenomenological Ontology)', per. z frantsuzkoi Vitalii Liakh, Petro Tarashchuk, Kyiv : *Vyd-vo Solomii Pavlychko "Osnovy"*, 855 s.
18. Stepurina, SO & Derykhovska, VI 2018, *Tendentsii osvitnoi mihratsii ta yii vplyv na instytutsiine seredovyschche v Ukraini (Trends in educational migration and its impact on the institutional environment in Ukraine)*. Dostupno: <http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/46048/1/ETS_2018_17_Stepurina_Tendentsii.pdf> [1 Serpen 2024].
19. Yaspers, K 1996, 'Pro sens istorii (frahmenty) (About the meaning of history (fragments))', per. A. Hordiiienka, *Suchasna zarubizhna filosofiia. Techii i napriamy*. Khrestomatiia, Kyiv : Vakler, s. 183-210.
20. Al Gharaibeh, F, Ahmad, I & Malkawi, R 2023, 'Impact of the Russia-Ukraine War on Education and International Students', *Journal of International Women's Studies*, Vol. 25(6), pp. 12-21. Available from: <<https://vc.bridgew.edu/jiws/vol25/iss6/12>>. [01 August 2024].
21. Altbach, PG & Knight, J 2007, 'The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities', *Journal of Studies in International Education*, Vol. 11(3-4), pp. 290-305.
22. Bond, B 2019, 'International Students: Language, Culture and the Performance of Identity', *Teaching in Higher Education*, Vol. 24(5), pp. 649-665.
23. Knight, J 2013, 'The Changing Landscape of Higher Education Internationalisation – For Better or Worse?', *Perspectives: Policy and Practice in Higher Education*, Vol. 17(3), pp. 84-90.
24. Marginson, S & Van der Wende, M 2006, *Globalisation and Higher Education*. OECD Press, 74 p.
25. Zaichko, V 2021, 'Language Policy for International Students in Ukrainian Higher Education Institutions', *Studia Warmińskie*, Vol. 58, pp. 143-159.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.50(7-9)-14

УДК 378.6.091.3:[006::615.2/.3]:004.67(043)

ПРАВОВІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВИТИ В УКРАЇНІ: І МПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

*LEGAL AND APPLIED ASPECTS OF DIGITALISATION OF HIGHER PHARMACEUTICAL
EDUCATION IN UKRAINE: IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN EXPERIENCE*

О. В. Манченко

Актуальність теми дослідження. Євроінтеграційні устремління України зумовлюють формування її державної політики у відповідності тенденціям й пріоритетам розвитку цифрової охорони здоров'я Європейського Союзу. Це обумовлює доцільність вивчення й імплементації європейського досвіду цифровізації вищої фармацевтичної освіти в Україні з урахуванням нормативно-правових й прикладних набутків.

Urgency of the research. The European integration aspirations of Ukraine determine the formation of its state policy following the trends and priorities of the development of digital healthcare in the European Union. This makes it expedient to study and implement the European experience of digitalisation of higher pharmaceutical education in Ukraine, taking into account regulatory and applied achievements.